
Forfatteren har valgt at lade handlingen foregå der, hvor han selv bor; i virkeligheden udspillede historien sig i en anden af Moskvas bydele. I øvrigt kunne den have udspillet sig hvor som helst. — A. S.

Del I

Kapitel I

De er overalt.

Men okkupationstilstanden er ikke blevet proklameret, principperne er ukendte. Derfor er det svært at finde ud af, hvem de er.

Man bliver nødt til at identificere dem efter deres ydre kendetegn.

M. M. går rundt på markedet og tænker sine systematiske tanker.

Okkupanter behersker ikke det besatte lands sprog, formulerer han i tankerne, ligesom han i tankerne understreger formuleringen, sådan som han engang gjorde det på papiret, først som skoleelev, senere som student, og senere igen som samfundsfagslærer på polygrafisk institut.

Men i så fald er vi alle okkupanter, konkluderer han samtidig, thi alle er dårlige til at tale og endnu værre til at skrive deres modersmål, og ofte kan vi ikke engang forstå et ord af det selv.

Okkupanter ringeagter det fremmede folks sæder, skikke og kultur. Men vi ringeagter også selv vores skikke, sæder og kultur. Nogle af vores skikke er det for øvrigt ganske svært at have respekt for. Følgelig kan heller ikke dette kendetegn regnes for korrekt.

Okkupanter udplyndrer den besatte jord, besudler den, hvor de kan komme til det, og ødelægger alt, hvad de kommer i nærheden af. Igen gælder det også for os: Vi udplyndrer, besudler og ødelægger. Det gælder i øvrigt ikke kun vores land, udleder M. M. i forbifarten, men hele verden, dvs. Jorden.

Okkupanter voldtager kvinder og mishandler børn.

Her må M. M. ud i nærmere overvejelser. Nogle børn bliver mishandlet, det står klart. Og kvinder bliver voldtaget, ikke kun seksuelt, men også på alle mulige andre måder. Men så vidt han har observeret, er kvinder i stadig højere grad også begyndt at voldtage mænd – igen i alle ordets betydninger. Og små børn bliver stadig mere dristige, når det gælder at tæve på voksne. Følgelig må nogle kvinder og børn selv regnes til okkupantgruppen? Dette må gennemtænkes separat.

Okkupanter er overlegne, selvtilfredse og ubehøvlede.

Det er straks nemmere, her kan der skilles nogle ud. M. M., som engang i hele to år har været vicedekan for aftenskoleafdelingen, dvs. i en vis forstand en administrator, en statstjenestemand, har mere end en gang haft sine sammenstød med den øvrige embedsmandsverden og ved, at efter disse kendetegn kan næsten alle, som tjener staten, regnes til okkupanterne, thi staten selv er først og fremmest overlegen, selvtilfreds og ubehøvlet.

Okkupanter henholder sig ikke til loven men til den stærkeres ret og sanktioneret vilkårlighed. Det giver sig selv: Indbyggerne i et okkuperet land står uden for loven allerede i kraft af selve okkupationen. Men med selve magtens og lovløshedens ret er det straks mere kompliceret. Fra morgenstunden er for eksempel en eller anden hr. N. magtfuld og lovløs i forhold til sin familie. Henne på arbejdet bliver han imidlertid selv genstand for udøvelse af magt og lovløshed fra ledelsens side. Men så skal han måske et ærinde til en underordnet organisation, og igen råder vilkårligheden. På vej tilbage til arbejdet bliver han standset af en trafik-sonderkommando – og igen er det ham, der er vilkårlighedens genstand. Og sådan fortsætter det i det uendelige. Det er umuligt ikke at blive forvirret.

Oven i købet hersker der også forvirring i selve ordene og begreberne. Overfloden af udenlandske ord fører tanken hen på en intervention, en besættelse – en opmuntrende tanke: Hadet til en ydre fjende gør sjælen stærk, bragende og berettiget barsk, som den russiske vinter-

frost. Der er bare den hage ved det, at det også er, som om der er nogen, der har byttet rundt på modersmålets ord. Ordet *morgen* virker ikke længere lyst og tillokkende, *dag* synes ikke klangfuldt og travlt, *aften* emmer ikke af urolig glæde, det er alt sammen bare blevet til døgnets fremadskriden...

M. M. er endda holdt op med at stole på de sædvanlige navne for gader, metrostationer og lignende. Ja oven i købet på selve byens navn. I tankerne kalder han Moskva for *Masskva*, Timirjazev-stationen, som han bor ved siden af, for *Ta-mig-bare-zev*, og Dmitrov-chausseen for *Misja*, selv om han godt er klar over, at dette sidste navn til en vis grad ligner den sædvanlige russiske (*mrussiske* på M. M.s sprog) selvironi og selvfornedrelse, men han har helt andre mål, nemlig at sikre sig mod at blive håbløst forvirret, at bevare sin årvågenhed for ikke at komme til at forveksle tingene. Derfor kalder han politiet for *sonderkommando*. Selvfølgelig har de intet til fælles med de fascistiske vagtkorps, alene tanken er skræmmende. Men man må nødvendigvis være agtpågivende, ellers kan enhver gruppe af uniformerede unge mennesker, som du i et svagt øjeblik anerkender som dit lokale politi og ikke som en *sonderkommando*, pludselig tage dig, svag som du er, i arme og ben og banke dig til døde mod fortovet – om så bare fordi du har set uforskammet, direkte og uforfærdet på dem, hvilket de ikke kan tolerere.

Ikke engang sit eget navn har M. M. tillid til. *Sonderkommandoerne* standser ham ret ofte for at kontrollere hans legitimation, fordi han ligner en *sort* (M. M. prøvede engang det ord af på en anden, i et forsøg på at få klarhed over dets betydning, men han har glemt, hvem det var). Der er ikke nogen forklaring på det, han ligner simpelt hen bare sådan en, især når han ikke har barberet sig. Og M. M. har fuld forståelse for de tjenestegørende. Men i deres sted ville han ikke begynde at kontrollere legitimationen. Legitimationspapirer kan i dag forfalskes så godt, at man ikke kan få skovlen under dem. Selvfølgelig er der ved siden af papirerne et menneske, som ved om sig selv,

at han er Mikhail Mikhailovitj Nemesjev, en mand på 67 år, men det kan være et selvbedrag og en vildfarelse. Nutidens teknologiske penetreringer af hjernen gør det let at forestille sig, at han på et tidspunkt er blevet indpodet en følelse af at være Mikhail, men i virkeligheden er han født som Mike, eller Michel, eller Miguel... M. M. påstår ikke, at det netop er sådan, det forholder sig, men tror fuldt og fast på muligheden. Også selv om han faktisk er Mikhail Mikhailovitj Nemesjev og ingen anden, så kan der når som helst indløbe nye udredninger af, hvem han skal regne sig selv for i fremtiden.

Det mest uhyggelige er nemlig ikke, at nogen har okuperet tiden og stedet til sine egne formål, men at det enkelte menneske, som nu han selv, M. M. – en *øjeblikkets martyr*, som han nogle gange omtaler sig selv – ikke ved, hvem han er i dette system, som ukendte personer har organiseret, om han bare er en af de okkuperede, eller om han ligefrem er en af regimets støtter. Eller, hvilket ikke kan udelukkes, om han selv er okkupant. Og det er vigtigt at finde ud af for at kunne agere.

Han havde længe haft mistanke om okkupationen, men den endelige forklarelse kom engang, han var i den lokale bank for at hæve sin pension. Han stod i køen og begyndte af kedsomhed at læse alle skilte og opslag, og pludselig slog det ham. Over en af lugerne hang en seddel med påskriften: BETJENING AF KUNDER SOM HAR LIDT SKADE PÅ GRUND AF NATIONALSOCIALISMEN UNDER ANDEN VERDENSKRIG. M. M. læste det igen og igen, og så forstod han. Det vil sige, dengang forstod han endnu ikke præcist, hvad han havde forstået, men han oplevede en slags afklaring. Ofre (eller personer, eller lidt værre men stadig acceptabelt: »individer«) var blevet til det kolde og forretningsmæssige »kunder«. Fascisme var blevet til nationalsocialisme. Hvilket var det samme, men alligevel ikke. Den Store Fædrelandskrig var blevet til Anden Verdenskrig, hvilket formmæssigt var delvist rigtigt, men indholdsmæssigt helt forkert! Selv det mistænkeligt manglende komma efter »kunder« opfattede M. M. som

en betydningsladet hentydning til, at nu om dage var også det muligt. Hvad det præcist var, der var muligt, vidste han ikke, og end ikke den dag i dag ved han det. Men muligheden er der.

Siden den oplevelse havde erkendelsen af altings dobbelthet taget fart. Og det er derfor, M. M. er nødt til at tilbringe sin tid med permanente mentale anstrengelser, som går ud på at erstatte ord og begreber med mere præcise af slagsen (selv om det ikke nødvendigvis resulterer i kortere formuleringer). Sin kone kalder han for eksempel »den kvinde, jeg bor sammen med«, og føler, at det er meget mere korrekt end det snedige, udflydende og ærligt talt fuldstændig intetsigende »kone«. Sønnen kalder han »den mand, der er født af den kvinde, jeg bor sammen med«. Mere præcist kan heller ikke det siges. M. M. har afprøvet det: Han har indgående betragtet dette menneske, denne høje, smukke, kloge mand, og forsøgt i tankerne at kalde ham »søn«. Det lød forkert. Så rettede han det til »den mand, der er født af den kvinde, jeg bor sammen med«. Det lød rigtigt, pålideligt.

Selvfølgelig er dette blot et referat, en grov udlægning af det, som M. M. i virkeligheden føler. Hvis man skal prøve blot tilnærmelsesvis at gengive hans oplevelse af den omgivende verden, kan denne morgen beskrives således: »Idet jeg gennem mundens åbning tilførte min organisme en vis mængde kulhydrater, fedt og proteiner, sagde jeg til den kvinde, jeg bor sammen med, at jeg ville flytte min krop. Da jeg gik fra min celle af beton og mursten ud i trappe rummet, mødte jeg et menneske af hunkøn fra cellen til højre og mindede det (dvs. hende) endnu en gang om, at efter det tidspunkt, som regnes for midnat, er det forbudt at trække høje lyde ud af et musikinstrument med tangenter; hun viftede som altid med den øverste højre ekstremitet og begyndte at fremføre formelt undskyldende ord, unødvendigt mange, alt imens hun udførte opadbøjende bevægelser med de to rødt bemalede, udadbuede hudfolder, sådan så man mellem dem så de hvide knogledannelser, der er beregnet til findeling af føden, og alt imens hun

intensivt bevægede synsorganerne, idet hun med alt dette forsøgte at påvirke min krops mandlige kønshormoner, men de forblev uanfægtede på den reservede måde. Herefter begav jeg mig hen til det sted, hvor der sælges store mængder madvarer og ting, idet jeg løb over vejen i stedet for at tage den underjordiske tunnel ved Tamigbarezev-metroen, for der står der altid nogle sonderkommandoer, som elsker at tjekke mit ausweis (med andre ord: den dokumenterede beskrivelse af mine borgerlige kendetegn). Det er en fornøjelse for mig (med andre ord: det aktiverer de pågældende centre i hjernen) blot at gå rundt og betragte folk, der bytter pengesedler for forskellige mængder kalorier, mineraler, vitaminer, proteiner osv., som er indeholdt i forskellige afgrøder, frembragt af jord og sol, eller i parterede døde kroppe af avlsdyr, fisk...«

Osv.

Men også når han bare spadserer rundt, er han i fuld gang med sine anspændte tanker og med at vente. Han venter på en begivenhed, som én gang for alle vil gøre det klart for ham, hvem der er hvem i dette system, og hvem han selv er.

Han venter. Hvert øjeblik kan han blive kaldt til handling. Eller til råd. Eller til dåd. Eller til ansvar...

Han går rundt på markedet, ser og lytter opmærksomt, mens han som sædvanligt undgår at støde ind i sonderkommandoerne. Nej, han er ikke bange for dem, han har bare endnu ikke fundet ud af, hvordan han skal forholde sig til dem. Hvis han nu selv er okkuperet, bør han vise dem sin påskønnelse, samtidig med at han holder nøje øje med, om de konsekvent overholder proceduren uden at forfalde til eftergivenhed eller skødesløshed. Hvis han derimod er en af de okkuperede (og hemmelig modstandsmand), skal han undgå at afsløre sig selv og sine sande hensigter og mål. Og hvis han blot er en af regiments støtter, så skal han bare stå fredeligt og ydmygt, som en malkeko...

Alt tyder på, at det vigtigste kendetegn ved denne okkupation (netop ved denne, ikke generelt) er, at de okku-

perede ikke må opdage, at de er okkuperede. Som nogen har sagt: »De svage og mislykkede skal gå til grunde, og man skal endda hjælpe dem dertil.« Eller i den russiske udgave: »Hvis et menneske alligevel er ved at falde, skal du give ham et hjælpende skub«. Det samme gælder en, der vakler eller slingrer. Noget kunne tyde på, at folk faktisk var blevet skubbet – uden at det havde fået nogen konsekvenser. Overhovedet. Den faldende, vaklende eller slingrende er ellers mere pålidelig. Han håber, at han pludselig vil kunne rette sig op endnu en gang, stå oprejst uden at falde. Hvis han derimod falder helt, kan han straks mærke fast grund under sig. Så har han ikke længere noget valg. Så må han enten vokse helt sammen med jorden – eller rejse sig, og denne gang sikkert, solidt og truende...

M. M. stoppede op ved en bod, hvis vitriner var stopfulde med en broget palet af varer: opkvikkende lavalkoholisk væske i dusinvis af beholdere i forskellige størrelser og udformninger, let euforiserende plantesmuld i tynde papirrør klemte ned i små pakker; man tager rørene fra pakken, indfører dem i munden, sætter ild til dem og begynder at indånde røgen, idet man derefter udånder grå stråler af samme røg, nu bearbejdet af lungerne; M. M. har også selv røget engang, men efter at han er holdt op (og har ændret syn på sine omgivelser), griber han sig selv i at betragte hele denne proces med stor forundring, som om han aldrig har set den før. Det er hævet over enhver tvivl, at den brede og vedvarende udbredelse af denne væske og dette smuld er organiseret af okkupanterne: Det er dem, der har fordel af alle disse tåbelige vaner, som de har det af enhver afhængighed, der gør folk lettere at regere (thi kun afhængige folk lader sig regere, det er en grundsætning).

Der lød en stemme nedefra. M. M. kiggede ned: På en lille kasse sad en mand på omkring tolv år og sagde udtryksløst:

– Giver De en skilling til lidt mad?